

Зотова Ірина Генадіївна,
заступник начальника наукового центру
проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки
та оборони Національного університету
оборони України імені Івана
Черняхівського;

Калітник Максим Сергійович,
старший науковий співробітник наукового
центру проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки
та оборони Національного університету
оборони України імені Івана
Черняхівського;

Пікуль Ростислав Володимирович,
старший науковий співробітник наукового
центру проблем виховання доброчесності
та запобігання корупції у секторі безпеки
та оборони Національного університету
оборони України імені Івана
Черняхівського

ВИЗНАЧЕННЯ ЙМОВІРНИХ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗСУ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Корупція визнана одним з основних джерел соціально-економічної та політичної нестабільності в усьому світі. В Україні корупція набула системного характеру та інституційних ознак, вона проявляється в усіх сферах суспільства, але більшою мірою, в управлінні державними ресурсами [1]

Загальний рівень сприйняття корупції в Україні залишається високим (у 2020 році, набравши 33 бали зі 100 можливих, Україна за індексом сприйняття корупції посіла 117 місце серед 180 країн світу).

Трьома найважливішими питаннями для України на сьогоднішній день залишаються забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (50%), корупцію (49%) та бідність (38%).

Проведені міжнародною громадською організацією по боротьбі з корупцією – Трансперенсі Інтернешнл дослідження свідчать, що сфера оборони разом з нафтогазовидобувною промисловістю та будівництвом належать до найбільш корумпованих сфер діяльності, до компетенції яких входить управління державними ресурсами.

Як свідчить світовий досвід, сприятливі умови для корупційної діяльності часто виникають саме в оборонному секторі, що ускладнює здійснення суворого нагляду та контролю.

Провідні дослідники у своїх роботах виокремлюють три основних види корупції:

а) «дрібна» корупція;

- б) «елітна» корупція;
- в) корупційна «піраміда», яка пов'язує між собою вищі ешелони урядових та військових посадовців і військовослужбовців нижчого та середнього рівня.

Експертами доведено, що збройні конфлікти мають вплив на всі три форми корупції, створюючи умови для поєднання корупції низького та високого рівня з організованою злочинністю та контрабандою. Ці мережі часто добре працюють по обидва боки в зоні конфлікту і без суттєвої поваги до питань лояльності.

Можемо виокремити основні чинники виникнення корупційних ризиків в оборонному секторі національної економіки:

- можливість контролювати та витратити на власний розсуд посадовими особами значні ресурси (державні та міжнародні допомоги);

- низький рівень прозорості закупівель, оборонних замовлень та звітності;

- наявність зони конфлікту.

18 березня 2014 року, з моменту оприлюднення Указу Президента про мобілізацію, в Україні почався особливий період. З цього моменту наша держава офіційно ввійшла до числа країн проти якої ведеться збройна агресія. Характерною відмінною рисою конфліктних та пост-конфліктних держав від стабільних правових і демократичних держав є деградація або повне знищення державних та суспільних механізмів забезпечення основоположних прав людини, значне зростання рівня і масштабів розповсюдження корупції.

Проведений аналіз вітчизняних та зарубіжних різноманітних джерел інформації доводить, що основними корупційними сферами під час завдань Збройних Сил України в умовах дій незаконних збройних формувань у середині держави є:

1. Нелегальна торгівля з окупованими територіями.

Першопричиною нелегальної торгівлі є її надприбутковість, яка зумовлена значним попитом на товари з великою різницею цін по обидва боки лінії зіткнення.

Наприклад, згідно з даними дослідження проведеного НАКО, основними шляхами здійснення нелегального переміщення товарів до ОРДЛО є:

- а) через контрольні пункти в'їзду-виїзду на автомобільних шляхах завдяки домовленостям зі службовцями;

- б) через гуманітарно-логістичні центри, які призначені для роздрібно торгівлі, де натомість здійснюється оптова;

- в) поза межами визначених дорожніх коридорів, у цьому випадку укладаються домовленості з військовослужбовцями чи представниками правоохоронних органів, щоб перемістити товари до ОРДЛО в обхід КПВВ [2].

Загроза від системної нелегальної торгівлі з окупованими територіями полягає у нанесенні шкоди обороноздатності, збільшенні зацікавленості певних осіб у затягуванні війни, а також значних економічних та іміджевих втрат [2].

2. Протизаконна торгівля зброєю яка незаконно вивезена з зони бойових дій.

В засобах масової інформації періодично наводиться інформація щодо викриття випадків торгівлі військовослужбовців, або пов'язаних з ними осіб, зброєю, зокрема з зони ООС. Необхідно відмітити, що це діяльність як окремих осіб, так і, більш резонансною за наслідками, злочинних груп.

Підтвердженням вказаному є також статистичні данні, відповідно до яких, кількість кримінальних проваджень, що перебували на розгляді в судах першої інстанції у 2018–2019 роках за статтею 410 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухівки або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» у 2018 році – 97 випадки, 2019 – 94 [3].

3. Нецільове використання міжнародної допомоги.

Ризики нецільового використання ресурсів істотно впливають на готовність донорів надавати допомогу у сфері безпеки. Так, за даними дослідження НАКО, присвяченому проблемним питанням міжнародної допомоги у сфері безпеки, у 2014 році певну частину міжнародної допомоги так і не було доставлено за призначенням, а в деяких випадках було продано на чорному ринку. Наявна система, на жаль, дозволяє відносно нескладно привласнити військову форму, паливно-мастильні матеріали та продукти харчування. Набагато складніше зробити те саме з військовою технікою та озброєнням – вогнепальною зброєю, безпілотними літальними апаратами та приладами нічного бачення. У таких випадках незаконне привласнення, ймовірно, обмежиться невеликими масштабами із посиланням на бойові втрати. В ході дослідження, респонденти зазначили, що найпростіший спосіб пояснити втрату військового майна – це зазначити, що воно було знищено під час бою чи артилерійського обстрілу, адже у такому випадку є підстави для його подальшого списання [3].

Зауважимо, що дослідження проводилося у 2017 році, в ході якого респонденти неодноразово стверджували, що незаконне привласнення можливо в незначних масштабах, і не змогли надати приклади розкрадання військового майна у великих кількостях. Незважаючи на те, що навіть дрібне привласнення викликає занепокоєння, такі випадки не є системними. Це є суттєвою зміною у порівнянні із 2014 роком, коли ризик незаконного привласнення був

досить високим в першу чергу із-за активних бойових дій та постійного переміщення військ. Це обумовлено здебільшого двома причинами:

по-перше, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України отримала можливість повноцінно розслідувати знищення військового майна на передовій;

по-друге, важливим фактором змін стали самі держави-донори. Відповідно до одного інтерв'ю, українська сторона регулярно надає звіти про втрачену та знищену допомогу. Органи влади стали більше уваги приділяти наданню відповідних звітів та дотриманню процедур.

Важливе значення для національної безпеки має той факт, що недоліки процесів обліку та забезпечення відповідного захисту призводять до ускладнення отримання високотехнологічної допомоги, оскільки держави які надають допомогу занепокоєні ризиком її нецільового використання. Один з представників держав-донорів зазначив, що прогалини у цій сфері викликають стурбованість потенційно можливим потраплянням високотехнологічного озброєння до Росії чи інших країн, і назвав це основною причиною ненадання його Україні.

Таким чином, можемо дійти висновку, що основними корупційними сферами під час завдань Збройних Сил України в умовах дій незаконних збройних формувань у середині держави є: нелегальна торгівля з окупованими територіями; протизаконна торгівля зброєю яка незаконно вивезена з зони бойових дій; нецільове використання міжнародної допомоги.

Список використаних джерел

1. Волошенко А. Антикорупційний дирижізм: державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в Україні : монографія. К. : Парлам. Вид-во, 2018. 392 с.

2. Перетинаючи межу: нелегальна торгівля з окупованим Донбасом, що підриває оборону: дослідження. Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони. Transparency International Defence and Security та Transparency International Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/research/peretynaiuchy-mezhu-nelehalna-torhivlia-z-okupovanyim-donbasom-shcho-pidryvaie-oboronu/> (дата звернення 25.09.2020 р.).

3. СБУ викрила групу торгівців зброєю з Донбасу. *Мультимедійна платформа іномовлення України «Укрінформ»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2498991-sbu-vikrila-grupu-torgovciv-zbroeu-z-donbasu.html> (дата звернення 09.10.2020 р.).